

**«Інноваційні методики ресоціалізації осіб, які готуються до
виходу місць позбавлення волі»**

2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 КОРОТКА ІСТОРІЯ ЗЛОЧИНУ І ПОКАРАНЬ	
1.1. Історичний аспект характеристики в'язниць, злочину і покарань...5	
1.2. Зарубіжний досвід соціальної роботи зі засудженими.....9	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЯКІ ГОТУЮТЬСЯ ДО ВИХОДУ З	
МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	
2.1. Система соціальної роботи та праця особами з місць позбавлення волі.....15	
2.2. Переваги використання інноваційних методик у ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі19	
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Актуальність. Соціальна реабілітація осіб перед звільненням з місць позбавлення волі в даний час є актуальною, так як саме така реабілітація стає гострою проблемою для людей, які готуються вийти з місць позбавлення волі.

Визнана інноваційною сфера надання соціальних послуг особам, звільненим із місць позбавлення волі, потребує подальшого структурно-організаційного оформлення й законодавчого врегулювання. Вирішення питання ефективної підготовки засуджених до звільнення є одним із ключових завдань пенітенціарної та пост пенітенціарної теорії та практики. Для засуджених, які тривалий час відбували покарання, втратили соціально корисні зв'язки та здебільшого не мають житла, професії і навіть належної освіти, адаптація до життя на волі в сучасних умовах є дуже складною. Успішна їх соціальна адаптація є одним із пріоритетних напрямів державної політики, адже труднощі у відновленні свого соціального статусу та поверненні до нормальних умов життя призводять до того, що особи, які звільнилися з установ виконання покарань, повертаються на кримінальний шлях, через що підвищується рівень рецидиву злочинів.

Проблема дослідження: практично повністю є відсутність необхідного числа навчених соціальних працівників-практиків, здатних працювати з різними категоріями засуджених по-новому. В неменшому дефіциті і соціальні працівники – теоретики, покликані розробляти наукову методологію соціальної роботи в місцях позбавлення волі.

Предмет дослідження: ресоціалізація осіб, які готуються до виходу із місць позбавлення волі.

Об'єкт дослідження: проблеми та тенденції інновацій у ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі.

Мета: охарактеризувати та дослідити інновації у ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі.

Завданням наукової роботи є:

- теоретично дослідити історичний аспект характеристики в'язниць, злочину і покарань;
- охарактеризувати специфіку ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі;
- проаналізувати систему ресоціалізації інших країн;
- запропонувати інноваційні методики ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі.

Методом дослідження є аналіз наукової літератури, теоретичні методи дослідження, які базуються на аналізі наукової та методичної літератури з проблем ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі; емпіричні методи дослідження, які ґрунтуються на педагогічному спостереженні за пізнавальною, трудовою діяльністю та застосуванням професійних компетентностей соціальних працівників та педагогів у процесі ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі.

РОЗДІЛ 1 КОРОТКА ІСТОРІЯ ЗЛОЧИНУ І ПОКАРАНЬ

1.1. Історичний аспект характеристики в'язниць, злочину і покарань

Серед найменш досліджених у світі історій – історія злочину, покарання й власне в'язниці, хоча судочинство як соціальна інституція багате на екстраординарні зміни, оскільки між в'язнями 1750 року в Англії чи 1890 в Америці залишається мало спільного з російськими чи німецькими в'язнями 1930-их або 2000-их років. В'язниця як реальне прагнення суспільства запобігти злочину, має досягати чотирьох головних цілей: позбавлення волі, відлякування, відплати чи спокутування, перевиховання.

Як зазначає Н. Морріс, «ці чотири загальноприйняті обґрунтування в'язниці висуваються настільки звично, що вони взагалі втратили зв'язок із самими причинами покарання тюрмою». Але головним постулатом будь-якого ув'язнення і з будь-якою метою залишається суспільна спонукка примусового фізичного обмеження свободи пересування індивідуума. Проте навіть ці, на перший погляд прості й скромні, цілі не завжди справджуються, а подеколи мають навіть зворотний ефект, тому залишається спірною думка про те, що в'язниці зменшують рівень злочинності. На сьогодні домінантним постає розуміння пенітенціарної системи як такої, що виправляє злочинця, змінює його із соціально небезпечного й економічно залежного на мирного й корисного громадянина [13].

В умовах первіснообщинного ладу у східних слов'ян існували звичаї, що регулювали поведінку людей. Згадку про такі звичаї до утворення Давньоруської держави можна знайти у літописах і повідомленнях зарубіжних авторів. Так, розповідаючи про східнослов'янські племена, літописець у «Повісті временних літ» зазначав, що ці племена «имяху обычаи свои, и закон отец своих, и преданья, каждо свой нрав». У міру становлення феодалізму окремі звичаї родового ладу, котрі можна було використовувати в інтересах панівного класу, що формувався, поступово трансформувалися у норми звичаєвого права. На них покладався захист феодальної приватної власності і

соціальної нерівності. Феодальний тип права у східних слов'ян став, за своєю суттю, історично першим типом правової організації класового суспільства. Звичайно, розвиток звичаєвого права був органічно пов'язаний з державою, що формувалася. Право було системою правових норм, що склалися із санкціонованих, тобто визнаних державою, звичаїв.

Держава забезпечувала їх дотримання і захищала від порушень. До найдавніших норм звичаєвого права східних слов'ян, зокрема, належали норми, що регулювали порядок здійснення кровної помсти, проведення деяких процесуальних дій (присяга, ордалії, оцінки показань свідків). Все це було відомо слов'янам ще в перехідний період від первіснообщинного ладу до феодального. У IX – X ст. на Русі, певно, існувала система норм усного звичаєвого права. Частина цих норм, на жаль, не зафіксована у збірниках права й літописах, котрі були складені ще у XI – XII ст., і тому не дійшла до нас. Деякі норми звичаєвого права збереглися у так званій Правді Ярослава – давній частині Короткої редакції Руської Правди

У формуванні права Київської Русі певну роль відіграла судова діяльність князів, яка сприяла як трансформації старих звичаїв у норми права, так і створенню нових правових норм. Судовим рішенням надавалося значення загальної норми. «Руська Правда» – найважливіша пам'ятка феодального права. Норми «Руської Правди» закріплювали привілейоване становище феодалів та їхнього оточення, посилено захищали життя і майно панівного класу. Підтвердженням цього є статті про відповідальність за вбивство, нанесення образи, про право на спадщину тощо[1].

Аналіз норм «Руської Правди» свідчить, що ієрархія засобів покарання формувалася в праві з урахуванням соціального становища як потерпілого, так і злочинця, тобто підхід до захисту інтересів феодалів і феодально залежного населення був неоднаковим. Об'єктами злочинного діяння виступали влада князя, особистість (передусім феодала), майно, звичаї. Об'єктивний бік злочину ще недостатньо виражений, відомими були лише дві стадії вчинення злочину: посягання на злочин і закінчений злочин. Суб'єктами злочину не могли бути

холопи й челядини. Вони становили власність хазяїв, які й несли матеріальну відповідальність за їхні неправомірні вчинки, що, однак, не виключало застосування до раба фізичного впливу. Його можна було катувати, страчувати. Після смерті Ярослава Мудрого убивати рабів заборонялося, що відображало прагнення феодалів зберегти від знищення власну челядь.

Особливо небезпечним злочином у Давньоруській державі вважалося посягання на князівську владу, що виявлялося насамперед у повстаннях. До повстанців застосовували сувору міру покарання, яку встановлює князь. В умовах існування сюзеренно-васальних відносин порушення договорів сюзеренітету-васалітету, якщо їх припускалися васали, також вважалося тяжким злочином. Злочини проти церкви. Привілейоване становище церкви в Київській Русі визначало охорону її служителів і майна від злочинних посягань [1].

У так званому світському праві Київської Русі не існувало норм, які б охороняли сім'ю і моральність від злочинних посягань. Такі злочини передбачалися в церковних статутах Володимира і Ярослава. До них належали: «умикання», «пошибання» (згвалтування) боярських дружин і дочок, згвалтування дівичі групою осіб, розпуста (самовільне розлучення з дружиною), народження незаміжньою дочкою позашлюбної дитини, укладення шлюбу між близькими родичами, перелюбство, приведення в дім нової дружини без розлучення з колишньою, двоєженство, співжиття із черницею, кума з кумою, брата з сестрою, свекра з невісткою, співжиття з близькими родичами та ін. Види покарання. Метою покарання було насамперед відшкодування збитків потерпілому та його родичам, а також поповнення державної казни. Не можна заперечувати і такої, ще слабо вираженої мети, як відплата.

Право відкрито проголошувало у формі станових привілеїв класовий характер покарання. Посягання на життя, честь і майно феодалів каралося суворіше, ніж посягання на життя, честь і майно простих вільних людей давньоруського суспільства.

На думку деяких учених, це можна пояснити тим, що на Русі, як і в будь-якому феодальному суспільстві, було узаконено нерівне становище жінки. Існує також думка, згідно з якою за вбивство жінки судили, як і за вбивство чоловіка. Якщо жінка теж була винна (наприклад, сама брала участь у бійці), то штраф за її вбивство зменшувався до половини віри [13].

Безперечно, своїм вістрям статті, котрі передбачали «потік і розграбування», були спрямовані проти класової боротьби народних мас, що на початку XII ст. дуже посилилася. Смертна кара, тілесні й калічницькі покарання не були притаманні найдавнішим системам руського права. Вони виникли насамперед у практиці церковних судів. Літописи зберегли певні відомості про смертну кару в Давній Русі. Так, під час князювання Володимира Святославича збільшилися «розбої» («й умножися зело розбоеве»). Розбій являв собою у деяких випадках не просто майновий злочин, а й акт класової боротьби, соціального протесту з боку людей, що в процесі феодалізації позбулися землі й волі. За порадою єпископів Володимир «отверг віри» і почав застосовувати до розбійників смертну кару, але «со испытном», тобто після судового розгляду обставин злочину. Згодом єпископи і «старці» знову звернулися до київського князя, доводячи доцільність повернення до грошових штрафів (вір), які в умовах посилення військової небезпеки були потрібні для придбання зброї та коней. Володимир скасував смертну кару й повернув віри.

1.2. Зарубіжний досвід ресоціалізація засуджених

У пенітенціарних системах країн Європи основними засобами, що сприяють ресоціалізації злочинців, вважаються загальноосвітнє і професійне навчання, програми психологічної підтримки, а також продуктивна праця. У більшості країн акцентується увага саме на соціальній роботі із засудженими, оскільки засуджені мають повернутися до суспільства таким чином, щоб це було як найлегше для них, а також найменш обтяжливо для рідних, громади та держави.

Для цього необхідно виконати низку питань, а саме де жити, що їсти, з ким спілкуватися. Перші два питання можна вирішити легко, якщо засуджений у змозі знайти собі роботу після повернення в суспільство. Для цього необхідно або зберегти та підтримувати, або набути певні професійні навички. У будь-якому разі засобом вирішення цього питання виступає навчання. Загальна декларація прав людини проголошує, що кожна людина має право на освіту [7].

Отримання освіти в місцях позбавлення волі регламентовано Європейськими пенітенціарними правилами, які зобов'язують кожен пенітенціарну установу прагнути надати всім ув'язненим доступ до освітніх програм, які повинні максимально відповідати індивідуальним потребам ув'язнених, відповідати їх прагненням [21].

У багатьох європейських країнах і США поширені освітні програми та створені спеціально для пенітенціарних установ, що враховують терміни і зміст навчання ув'язнених, а також цільову аудиторію. До них належать: програми спеціальної педагогічної техніки для дорослих (андрологічні техніки), коригувальні освітні програми для різних категорій ув'язнених (неповнолітніх, жінок, осіб, з відставанням у розумовому розвитку і т. п), програми вирівнювання (для засуджених з різним початковим рівнем знань), програми мотивації до навчання, програми набуття практичних навичок, програми формування навичок безперервної освіти тощо.

Найпоширенішими програмами соціальної роботи зі засудженими у США є освіта за шкільними й університетськими програмами, професійна підготовка

практичного спрямування (отримання робітничої професії, або навіть просто навичок робітничої професії без диплома державного зразка), участь в релігійних групах (оскільки релігійні громади, найчастіше, виступають дуже активними суб'єктами соціальної роботи зі засудженими, особливо на місцевому рівні), участь в промисловому виробництві і сільськогосподарських роботах, програми групової психотерапії, індивідуальна робота з психологом (за певним протоколом загальнодержавного рівня затвердження). Отримання освіти в обсязі середньої школи обов'язкова вимога до засуджених у США. Навчання (очно, заочно) проводиться безкоштовно, у тому числі й в коледжі [7]. Отже, питання соціальної роботи із засудженими щодо їх навчання розглядається у США, перш за все, як надання їй можливості знайти собі роботу після звільнення, а психотерапевтичні програми спрямовані на випрацювання прийнятних у цій спільноті навичок поведінки.

Європейські країни мають трішки іншу філософію соціальної роботи із засудженими. Так, у Фінляндії надають важливого значення виховній роботі із засудженими, їх навчанню, вишукують на це кошти, апробують різні форми і методи, розробляють унікальні спецкурси, які спрямовані на певні групи чи потреби. Ув'язненим у Фінляндії надано вибір: праця або навчання в робочий час. У в'язниці можна підготуватися до складання іспитів для вступу до університету і продовжити в ньому навчання. У деяких випадках засудженим дається дозвіл отримувати освіту або працювати поза межами установи без нагляду [21]. Тут політика соціальної роботи із засудженими є більш індивідуально спрямованою, значною її складовою є збереження унікальності особистості в умовах стресу та обмежень.

Ґрунтуючись на вимогах Європейських пенітенціарних правил, соціальна робота із засудженими в більшості європейських країн побудована за однаковими принципами, різниця полягатиме у певних законодавчих відмінностях мотивації чи організації процесу та у суб'єктах, які здійснюють соціальну роботу із засудженими. Наприклад, у Польщі засуджені жінки, які отримують професійну освіту, мають певні пільги на: щоденне користування

тренажерним залом, додаткову підготовку поза тюремним утриманням, користування бібліотечним фондом. При цьому засуджені чоловіки подібних пільг не мають [2].

У свою чергу в Німеччині понад 50 % засуджених не мають освіти (навіть базової або народної школи). Це виправляється різними формами індивідуальної роботи з кожним засудженим, а також цілою палітрою різних освітніх програм. Засуджені можуть отримати і вищу освіту. У Норвегії 20 % засуджених навчаються за програмою вищих навчальних закладів. У них передбачено лекції та різні форми самостійної роботи, що гарантує повну зайнятість ув'язнених [7].

Таким чином, соціальна робота зі засудженими щодо отримання ними освітніх послуг є ключовою у підготовці до повноцінного самостійного життя у відкритому суспільстві, на ній акцентують увагу всі країни, але впроваджують відповідно до власних фінансових можливостей, демографічної та політичної ситуації у країні. Окрім зазначеного в усьому світі засуджені як одна з груп населення, що потребує додаткової уваги з боку держави, є спеціальним об'єктом уваги служб соціальної роботи.

Охарактеризуємо специфіку провідної ролі суб'єктів соціальної роботи зі засудженими в різних країнах. Наприклад, у США соціальна робота щодо правопорушників здійснюється службою пробації, яка отримала значне поширення, і крім надання соціальної допомоги умовно засудженим й умовно звільненим (наприклад, працевлаштування, надання житла, матеріальна підтримка) виконує значну роботу з профілактики рецидивної злочинності. У Німеччині історично склалась традиційна участь церкви в наданні соціальної допомоги, тому проблемами засуджених опікуються не лише державні організації, а й релігійні організації. У Франції соціальна робота із засудженими як напрям соціальної політики держави здійснюється муніципалітетами і ведеться в основному на рівні місцевих спільнот і громад (як релігійного, так і громадянського спрямування). В Англії та Фінляндії поряд із державними соціальними структурами широко розвинена мережа неурядових, громадських

структур або напівдержавних утворень, які фінансуються і контролюються державою.

До їх функції належать: розроблення конкретних соціальних програм, їх реалізація, надання соціальної допомоги, залучення до соціальної роботи необхідних фахівців на громадських засадах і надання допомоги засудженим. Для цього ведеться цілеспрямована політика у підтримку соціальної значущості та почесності такої роботи.

У Фінляндії існує Асоціація у справах пробації (випробування) і подальшого нагляду для допомоги у вирішенні соціальних проблем умовно звільнених і звільнених в'язнів. Діяльність організації перебуває під контролем і керівництвом Міністерства юстиції. Мета діяльності організації полягає в різносторонній допомозі (психологічна підтримка, юридичні консультації, рішення проблем з житлом, працевлаштування) особам, звільненим або умовно звільненим. Особливо важливим завданням залишається розвиток особистої відповідальності ув'язнених, передусім навичок самообслуговування, встановлення контактів, звички дотримуватися зобов'язань, навчання веденню рахунків і грошових розрахунків.

У Німеччині установи виконання покарань мають своєрідну спеціалізацію за напрямками соціальної роботи, яка в них здійснюється. Так, до тюрми м. Мюнстера направляються особи для завершення середньої освіти, до тюрми м. Варлея – особи, які бажають отримати робітничу професію або спеціалізацію, до тюрми м. Геллерме направляються студенти вищих навчальних закладів.

У Данії та Голландії поширений досвід самообслуговування ув'язнених, об'єднаних у групи по 10–12 осіб (приготування їжі, прання, прибирання приміщення тощо). Самообслуговування розглядається як основа розвитку особистої відповідальності за власне життя та збереження/формування соціально корисних навичок [21]. Не менш важливим чинником успішної соціальної роботи зі засудженими є підтримка сімейних і особистих зв'язків. У багатьох пенітенціарних закладах Східної Європи і Середньої Азії на території

установи знаходиться група невеликих житлових приміщень, в яких відвідувачі можуть до 72 годин жити разом з ув'язненим членом сім'ї.

У Канаді і деяких пенітенціарних системах США надаються аналогічні приміщення, часто у виді розташованого в межах периметра в'язниці будиночка на колесах, оточеного дерев'яним парканом з метою створення обстановки відокремленості. У деяких штатах Індії для засуджених до великих термінів ув'язнення, які довели, що не становлять небезпеки, створені в'язниці відкритого типу – сільських поселень. Ув'язнені можуть жити в цих поселеннях разом зі своїми сім'ями в окремих помешканнях і вести сільське господарство або виконувати іншу працю, для членів їхніх сімей передбачені школи та інші установи. У Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими підкреслюється необхідність поступової підготовки в'язнів до життя на свободі.

Однією з форм такої підготовки рекомендується «пенітенціарна відпустка», під час якого ув'язнені підшуковують для себе роботу, налагоджують корисні зв'язки, вирішують свої сімейні справи і т.п. У кожному закладі повинні бути соціальні працівники, які піклувалися б про підтримання і зміцнення бажаних соціальних стосунків ув'язненого [9].

Відпустки слугують тому, щоб поступово привчити ув'язненого до ідеї вільного життя і переконати його в тому, що він як і раніше належить до суспільства, до якого йому доведеться, врешті-решт, повернутися. У резолюції III Конференції директорів пенітенціарних адміністрацій, яка відбулась 1977 р. у Страсбурзі, зазначено, що надання відпусток засудженим перед їхнім звільненням з місць позбавлення волі є запорукою їх ресоціалізації та слугує цілям боротьби з рецидивною злочинністю [13].

Поширеними в пенітенціарній зарубіжній практиці є спеціальні програми підготовки засуджених до звільнення. Вони передбачають звільнення засудженого на кілька годин, на цілий день або навіть на кілька днів для отримання необхідних документів; бесіди з можливими майбутніми роботодавцями; пошук житла; відвідування сім'ї; відвідування магазинів для ознайомлення з цінами на необхідні товари; з будь-якої іншою метою, яку

можна вважати такою, що сприяє майбутньому пристосуванню засудженого до життя в суспільстві.

Так, у Канаді застосовується порядок, згідно з яким засудженим часто дозволяють відлучатися з в'язниці під чесне слово. За методом «поступового звільнення» засудженому, що підлягає звільненню під чесне слово або в результаті закінчення терміну його тюремного ув'язнення, дозволяють щодня або на ніч йти з в'язниці протягом певного періоду (від одного тижня до трьох місяців, що передують звільненню). «Поступове звільнення», зазвичай, містить дозвіл відвідати магазини, здійснити візит до банку для відкриття поточного рахунку або зареєструватися в національному управлінні з набору кадрів, сходити до церкви, відвідати знайомих, взяти участь у спортивних змаганнях і різних розвагах. Іноді засудженим дозволяють йти щодня з в'язниці, щоб знайти для себе постійну роботу. У Норвегії відпустка за межі в'язниці надається ув'язненому на підставі записок про звільнення. Звільнення не є заохоченням і має надаватися засудженому незалежно від його поведінки в ході відбування покарання. Однак отримання звільнення не належить до прав засудженого[21].

Це лише елемент ресоціалізації під час виконання покарання. Існує і інша форма відпусток «робочі» і «навчальні». Їх надають тим засудженим, хто працює і навчається поза в'язницею. Такі засуджені відправляються на роботу або навчання з в'язниці, а після трудового дня повертаються назад.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЯКІ ГОТУЮТЬСЯ ДО ВИХОДУ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

2.1. Специфіка ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі

Ресоціалізація осіб, які готуються до виходу з місць позбавлення волі здійснюється в таких напрямках:

- 1) Зміна соціального середовища;
- 2) Соціально-психологічна терапія;
- 3) Професійна орієнтація.

Підготовка засуджених до виходу з місць позбавлення волі базується на кропіткій роботі у системі заходів щодо попереднього вирішення питань трудового і побутового пристрою засуджених, які передбачають їх психологічну, етичну, правову підготовку, ефективне надання безпосередньої допомоги у відновленні та розвитку соціально корисних зв'язків засуджених. Основним із базових питань у підготовці людей до ресоціалізації є вирішення питань їх трудового і побутового пристрою після від'їзду з місць покарання.

Соціальна робота із засудженими є сама по собі багатоаспектним видом діяльності. Одним з найбільш важливих напрямів діяльності соціальної роботи із засудженими є їх персональна підготовка до звільнення з місць позбавлення волі. Оскільки це напрям діяльності направлений на соціальну адаптацію самих засуджених, на те, аби повернути в суспільство «соціально здорову» особу, підготовлену до умов життя, які існують в суспільстві; забезпечити його необхідним для нормальної життєдіяльності (роботою, житлом тощо) [4].

Соціальні працівники виправних колоній (тюрем) взаємодіють у вирішенні питань трудової і побутової допомоги особам, що звільняються з місць відбуття позбавлення волі. Це перш за все допомога у сферах опіки,

управлінні охорони здоров'я, освіті, соціальному захисті населення, роботі з комісією у справах неповнолітніх і захисту їх прав.

Організація і здійснення всіх заходів щодо надання допомоги в трудовому і побутовому пристрої осіб, що звільняються з виправних колоній, очолюється співробітниками групи соціального захисту за участю начальників загонів, психологів, співробітників відділів (груп) спеціального обліку і інших зацікавлених частин і служб [18].

Підготовка до звільнення осіб, що відбувають покарання у виправних колоніях починається не пізніше, ніж за 6 місяців до закінчення терміну позбавлення волі. Вона включає різноманітні напрямки роботи: проведення бесіди з кожним засудженим, у процесі якої з'ясовується, де ці особи мають намір проживати, працювати або вчитися після звільнення з місць відбуття позбавлення волі; роз'яснення засудженим законодавства про порядок надання ним сприяння в трудовому і побутовому пристрої, видачі паспортів і оформлення реєстрації. Одночасно їм роз'яснюється доцільність повернення в місце постійного мешкання і на ті підприємства, де вони працювали до засудження [20].

Отже, сам процес звільнення з виправної установи осіб, що відбули покарання, включає досить довготривалі, але необхідні основні процедури: проведення бесіди уповноваженою особою з майбутньою суспільно-корисною особистістю; обов'язкове роз'яснення необхідності дотримання вимог чинного законодавства; попередження повернення до життя поза чинним законодавством; дотримання обов'язку прибути до вибраного місця проживання і в 3-х денний термін з'явитися у відповідну юридичну установу для реєстрації (в разі відсутності паспорта – для його здобуття), а також в органи місцевої самоврядуності і службу зайнятості для своєчасного пристрою на роботу або навчання. Монітором у виконанні усіх цих необхідних заходів має стати соціальна служба та її кваліфіковані спеціалісти.

Також дуже гострою проблемою стає те, що після звільнення з виправної установи особи не мають бажання повертатися до нормального способу життя,

на це є декілька причин : 1) неготовність сім'ї засудженого. Тобто сім'я не готова прийняти свого члена сім'ї (навіть якщо він дійсно виправився). Це може бути пов'язано з тим, що перед заключенням особа нанесла матеріальних і моральних збитків своїй сім'ї. Але треба розуміти і приймати таких осіб, кожен може зробити в житті невинуваті помилки. Тому від сім'ї повинна йти колосальна підтримка, робота та допомога.

2) повернення в колишнє середовище. Багато хто виходячи з виправної установи, навіть якщо готовий до нового способу життя, «ломається» коли повертається до свого кола спілкування тому, що вони вразливі, і ведуться на провокації.

Підготовка засуджених до виходу з місць позбавлення волі базується на кропіткій роботі у системі заходів щодо попереднього вирішення питань трудового і побутового пристрою засуджених, які передбачають їх психологічну, етичну, правову підготовку, ефективне надання безпосередньої допомоги у відновленні та розвитку соціально корисних зв'язків засуджених. Основним із базових питань у підготовці людей до ре соціалізації є вирішення питань їх трудового і побутового пристрою після від'їзду з місць покарання.

Соціальна робота із засудженими є сама по собі багатоаспектним видом діяльності. Одним з найбільш важливих напрямів діяльності соціальної роботи із засудженими є їх персональна підготовка до звільнення з місць позбавлення волі. Оскільки це напрям діяльності направлений на соціальну адаптацію самих засуджених, на те, аби повернути в суспільство «соціально здорову» особистість, підготовлену до умов життя, які існують в суспільстві; забезпечити його необхідним для нормальної життєдіяльності (роботою, житлом тощо) [4].

Соціальні працівники виправних колоній (тюрем) взаємодіють у вирішенні питань трудової і побутової допомоги особам, що звільняються з місць відбуття позбавлення волі. Це перш за все допомога у сферах опіки, управлінні охорони здоров'я, освіти, соціальному захисті населення, роботі з комісією у справах неповнолітніх і захисту їх прав.

Організація і здійснення всіх заходів щодо надання допомоги в трудовому і побутовому пристрої осіб, що звільняються з виправних колоній, очолюється співробітниками групи соціального захисту за участю начальників загонів, психологів, співробітників відділів (груп) спеціального обліку і інших зацікавлених частин і служб [15].

Підготовка до звільнення осіб, що відбувають покарання у виправних колоніях починається не пізніше, ніж за 6 місяців до закінчення терміну позбавлення волі. Вона включає різноманітні напрямки роботи: проведення бесіди з кожним засудженим, у процесі якої з'ясовується, де ці особи мають намір проживати, працювати або вчитися після звільнення з місць відбуття позбавлення волі; роз'яснення засудженим законодавства про порядок надання ним сприяння в трудовому і побутовому пристрої, видачі паспортів і оформлення реєстрації. Одночасно їм роз'яснюється доцільність повернення в місце постійного мешкання і на ті підприємства, де вони працювали до засудження [20].

Отже, сам процес звільнення з виправної установи осіб, що відбули покарання, включає досить довготривалі, але необхідні основні процедури: проведення бесіди уповноваженою особою з майбутньою суспільно-корисною особистістю; обов'язкове роз'яснення необхідності дотримання вимог чинного законодавства; попередження повернення до життя поза чинним законодавством; дотримання обов'язку прибути до вибраного місця проживання і в 3-х денний термін з'явитися у відповідну юридичну установу для реєстрації (в разі відсутності паспорта – для його здобуття), а також в органи місцевої самоврядуності і службу зайнятості для своєчасного пристрою на роботу або навчання. Монітором у виконанні усіх цих необхідних заходів має стати соціальна служба та її кваліфіковані спеціалісти.

Також дуже гострою проблемою стає те, що після звільнення з виправної установи особи не мають бажання повертатися до нормального способу життя, на це є декілька причин: неготовність сім'ї засудженого та повернення в колишнє середовище.

Сім'я, переважно, не готова прийняти свого «засудженого» члена сім'ї (навіть якщо він дійсно виправився). Це може бути пов'язано з тим, що перед заключенням особа нанесла матеріальних і моральних збитків своїй сім'ї. Треба розуміти і приймати таких осіб, кожен може зробити в житті невинуваті помилки. Тому від сім'ї повинна йти колосальна підтримка, робота та допомога.

Багато хто, виходячи з виправної установи, навіть якщо готовий до нового способу життя, «ломається» коли повертається до свого кола спілкування тому, що вони вразливі, і ведуться на провокації, які знову призводять до порушення закону.

2.2. Інноваційні методики ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі

Ресоціалізація осіб, які готуються до виходу з місць позбавлення волі має здійснюватися у таких в таких напрямках:

- зміна соціального середовища;
- соціально-психологічна терапія;
- професійна орієнтація.

Проведено та проаналізувано результати дослідження за двома методиками осіб, які готуються до виходу з місць позбавлення волі. Респондентами виступили учні вечірньої загальноосвітньої школи № 38 (особи, які занходяться у місцях позбавлення волі) у кількості 35 осіб.

Для дослідження креативності та мотиваційних характеристик особистості людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі, використано такі методики:

- методика «Діагностика структури навчальної мотивації» за М. П. Фетіскіним [25];

- методика «Діагностика невербальної креативності (скорочений варіант тесту П. Торренса)» за А. Н. Вороніним [5];

Відповідно до отриманих результатів дослідження, які представлено нижче, вважаємо за доцільне запропонувати певні інновації у традиційних напрямках ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі: зміна соціального середовища та праця; соціально-психологічна терапія; професійна орієнтація.

В межах першого напрямку інновацій у традиційних напрямках ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі, вважаємо за потрібне кардинально змінити коло спілкування колишнього засудженого. Сам колишній засуджений не спроможний це зробити, тому в цьому повинні допомагати його рідні і якщо не справлятимуться звернутися до кваліфікованої особи яка компетентна в цьому питанні. А ще краще б було якщо сам колишній та його сім'я (якщо вони розуміють що він готовий і зможе стати на виправний шлях і проблема лише в оточуючих людях) переїхали на другий кінець міста або ж якщо це дозволяє то переїхати в інше місто. Багато хто виходячи з виправної установи, навіть якщо готовий до нового способу життя, «ломається» коли повертається до свого кола спілкування тому, що вони вразливі, і ведуться на провокації.

У ході відбування покарання у виді позбавлення волі засуджені залучаються до праці. За своїми характеристиками праця засуджених є різновидом суспільної праці взагалі. Основні відмінності полягають у підпорядкуванні праці засуджених меті кримінально-виконавчого законодавства, наявності специфіки деяких правовідносин та організації праці осіб, позбавлених волі. Праця в умовах позбавлення волі не є елементом кари та не має на меті завдання засудженому фізичних страждань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із засудженими. Залучення до праці спрямоване, насамперед, на те, щоб спонукати засуджених ставитися до праці як до позитивної та необхідної складової їх життя, у тому числі й подальшого життя на волі. Такі ж вимоги ставлять до праці ув'язнених Європейські тюремні правила [20].

Необхідно, щоб, звільнившись із установи виконання покарань, особа

мала певні навички та вміння, які дозволять їй знайти законні засоби для існування та допоможуть безболісно увійти у життя на волі. Умовам праці засуджених властиві лише деякі обмежуючі елементи, які диференціюються залежно від виду режиму установи виконання покарань. Наприклад, такими обмежуючими елементами є обов'язковість праці, обмеження щодо можливості вибору місця роботи та припинення роботи для вирішення трудових конфліктів. В усьому іншому діюче законодавство орієнтоване на те, щоб умови праці та сама праця була найбільш наближена до умов праці на волі. На жаль, нині практика залучення засуджених до праці практично не орієнтована на те, щоб засуджений сприймав працю позитивно, а винагорода за працю не поставлена у залежність від економічних показників, таких як кількість та якість виробленого [20].

Але, незважаючи на це, в сучасних умовах самі засуджені часто сприймають працю як позитивний момент, як можливість уникнути негативного впливу фізичної ізоляції, оволодіти спеціальністю і навіть заробити гроші. Вплив праці здійснюється у комплексі з іншими засобами виправлення та ресоціалізації: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим); соціально-виховна робота; загальноосвітнє і професійно-технічне навчання; громадський вплив, які разом переслідують мету покарання [18].

Всі ці засоби застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого злочину та поведінки засудженого під час відбування покарання та мають на меті досягнення виправлення та ресоціалізації засудженого. Праця має й, так би мовити, додаткову мету. Можна виділити такі цілі: економічні, фізичні або оздоровчі, виконання зобов'язань засудженим. Щодо економічної мети. Установи виконання покарань утримуються за рахунок Державного бюджету, є неприбутковими установами. Але всі потреби цих установ держава, бюджет якої наповнюється переважно за рахунок сплати податків, задовольнити не в змозі. Тому в умовах позбавлення волі засуджені утримують себе самостійно,

тобто самі сплачують за своє утримання в установі шляхом сплати комунальних послуг, оплати вартості одягу, їжі, постільних речей та ін. До того ж, працюючи на підприємствах та виробництвах установ виконання покарань, засуджені виготовляють певну продукцію, реалізація якої дозволяє забезпечувати відповідну установу, а сама продукція споживається суспільством. Наприклад, багато установ виконання покарань виробляє столярні вироби, комплектуючі для автомобілів, вироби з бетону та ін. Фізична або оздоровча мета [21].

Засуджені, працюючи на виробництві, докладають фізичні зусилля, іноді за характером роботи перебувають на повітрі, що дозволяє підтримувати здоров'я та уникати моральної деградації, яка може бути викликана відсутністю праці. Незабезпеченість засуджених роботою нерідко є причиною конфліктів та непорозумінь в Установах виконання покарань. Сприяє праця і підтриманню психічного здоров'я засудженого, оскільки, працюючи, засуджений відволікає свої психічні ресурси від агресивних проявів, які нерідко викликає фізична ізоляція. Досягнення мети виконання зобов'язань засудженим полягає в тому, що зароблені засудженим в установі виконання покарань гроші дозволяють виконувати вирок суду щодо відшкодування збитків та шкоди, заподіяної злочином, сплати аліментів, погашення заборгованості за виконавчими листами, сплати платежів та зборів до пенсійного фонду та фондів соціального страхування, виконувати інші зобов'язання [203].

Соціально-психологічна терапія сприяє впровадженню потрібна соціально-психологічна допомоги, підтримки, стимулювання людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі, до нормального життя, та мотивувати їх новими ідеями, можливостями, спілкуватися з ними, і допомогти зрозуміти те, що після виходу з місць позбавлення волі життя не закінчується. Також не завадить провести метод казкотерапії. Ми пропонуємо застосувати такі терапії як:

– «ліплення з пластиліну». Ця терапія спрямована на відволікання від життєвих проблем.

– «малювання на полотні». Терапія здійснена на покращення емоційного стану людини.

– «як я бачу своє майбутнє». Малюнок свого майбутнього дає змогу зрозуміти основні проблеми та шляхи їх вирішення.

Для дослідження актуальності соціально-психологічної терапії для осіб, які знаходяться у місцях позбавлення волі та їх ефективної ресоціалізації застосовано методику діагностики невербальної креативності, яка представляє собою 12 субтестів запропонованих П. Торренсом. В дослідженні використано один із субтестів «Завершення картинок». Під час використання цього тесту особливий акцент робився на виявленні невербальної креативності як певної здатності до створення нового, оригінального продукту в умовах мінімальної вербалізації. Іншими словами – вербалізація матеріалу, з яким працює піддослідний, і засобів створення нового продукту не обов'язкова і вторинна. За допомогою цього тесту ми визначили рівень оригінальності і рівень унікальності.

Опитавши групу респондентів, яка складається з 35 осіб, ми визначили, що рівень невербальної креативності досліджених нами засуджених (за індексом оригінальності) має показники нижче середнього (18%). Однак для його оцінки важливіше значення має індекс унікальності: результат індексу унікальності (72%), дозволяє стверджувати, що створення унікального продукту діяльності можливе для всіх опитуваних. Унікальність цієї категорії людей має високі показники, що говорить про наявність творчих здібностей у досліджених особистостей.

Впевнена в собі особистість орієнтується на розвиток свого потенціалу, вона підпорядковує своє існування досягненню стану цілісності, інтегрованості, спонтанності, гумору, відкритості досвіду. Творча особистість може досягати далеких від творчості цілей заради перспектив у своєму житті, вона може залучатись у діяльність, потрібну з якихось важливих для неї причин, як, наприклад, участь творчих людей у технічній діяльності, в організаційній роботі, для пояснення своїх цілей іншим людям тощо. При високому рівні

креативності впевнена в своїх силах, здібностях особистість ґрунтовно підходить до виконання завдань, швидше, якісніше досягає кінцевої мети пізнавальної діяльності і має креативний рівень останньої.

Професійна орієнтація є одним із не менш важливим аспектом у мотивації до отримання середньої освіти, а в подальшому і складання ЗНО для вступу в вищі навчальні заклади. Запропоновувати заходи, спрямовані на ознайомлення людини з її здібностями й можливостями для того, щоб запропонувати їй вибрати одну з найбільш підходящих для неї професій. Професійно орієнтувати — допомагати людині обрати свою майбутню професію з урахуванням всіх її здібностей, потреб і бажань. Професійна орієнтація не закінчується вибором професії, вона актуальна протягом всього життя людини. Для того щоб допомогти зорієнтувати колишнього засудженого на допомогу викликають фахівців соціально-психологічної служби, педагогів і психологів. Комплексна система заходів передбачає забезпечення процесу ресоціалізації шляхом:

- створення та втілення індивідуальних програм із соціально психологічної роботи;
- організації загальноосвітнього та професійно-технічного навчання колишніх засуджених;
- надання колишнім засудженим можливості займатися фізкультурою та спортом;
- організації дозвілля;
- надання духовної підтримки та допомоги;
- залучення представників релігійних організацій для духовної підтримки і допомоги;
- надання порад і консультацій;
- надання соціально-психологічного забезпечення процесу відбування покарання;
- утілення заходів для полегшення соціальної реабілітації після звільнення.

Методика «Діагностика структури навчальної мотивації» дозволила вивчити найбільш значимі мотиви навчальної діяльності та їх якісний аналіз у людей різного віку. Навчальна мотивація є відповідним показником для професійного самовизначення та може бути врахована при здобутті освіти осіб, які готуються до виходу з місць позбавлення волі.

Рушійною силою процесу професійного навчання є мотиви навчальної діяльності. Мотивом навчання виступає внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує рух особистості до пізнавальної діяльності, активізує інтелектуальний розвиток в процесі діяльності. В ролі мотивів можуть виступати потреби і інтереси, прагнення і емоції, установки і ідеали. З психологічної точки зору мотиви є внутрішніми рушіями навчальної діяльності, від яких залежить успішність і результативність останньої.

В нашому дослідженні ми виділили декілька групових мотивів навчальної діяльності. У відсотках зазначаємо кількісні характеристики кожного мотиву у респондентів.

Пізнавальний мотив (46%) — проявляються в пробудженні пізнавальних інтересів і реалізуються через одержання задоволення від самого процесу пізнання і його результатів. Пізнавальна діяльність людини є провідною сферою її життєдіяльності. Тому формування у людей пізнавальних мотивів — провідний фактор успішності пізнавальної діяльності, оскільки через нього реалізується природна потреба людини. Це пов'язано з тим, що вчителі вечірньої школи адаптують навчальний матеріал з кожної дисципліни та використовують його відповідно до вікових особливостей та інтелектуальних здібностей кожного учня.

Комунікативний мотив виражається в бажанні спілкування. Подібно до потреби в діяльності, людина має потребу в спілкуванні, задоволення якої є необхідною умовою нормального психічного та соціального розвитку особистості та розвитку пізнавальної діяльності (39%).

Мотив емоційного задоволення — інтерес до певного виду діяльності, процесу виконання цього процесу, позитивний емоційний стан під час навчальної діяльності, почуття радості і задоволення від навчання (33%).

Мотив саморозвитку — розуміння важливості знань, потреба в самоосвіті, невдоволеність рівнем своїх знань, бажання і прагнення самостійно розв'язати проблему, не зважаючи на те що люди знаходяться в місцях позбавлення волі (34%).

Зовнішня стимуляція — бажання заслужити схвалення від товаришів, колективу, прояв самолюбства і честолюбства, страх перед викладачем (45%).

Мотив досягнення — прагнення бути освіченим членом суспільства, відповідальність, обов'язок перед колективом, суспільством, батьками, користь для оволодіння майбутньою професією, меркантильність, матеріальна вигода, стрімка кар'єра. Для 58% опитуваних характерним є домінування мотиву досягнення і особливо яскраво це спостерігається при навчальній діяльності.

Порівнянно з іншими мотивами, мотив досягнення має найважливіше значення в навчальній діяльності серед всіх досліджених. Маємо припущення, що багато хто із опитуваних орієнтуються на певні майбутні творчі досягнення, успіх в кар'єрі, уникнення проблем при влаштуванні на роботу, що залежить від теперішніх успіхів в навчальній діяльності. Це дає можливість зробити якісну інтерпретацію того, що провідною мотивацією для опитуваних є внутрішня, в тому числі й мотивація досягнення.

ВИСНОВКИ.

Соціальна робота із засудженими є сама по собі багатоаспектним видом діяльності. Одним з найбільш важливих напрямів діяльності соціальної роботи із засудженими є їх персональна підготовка до звільнення з місць позбавлення волі. Оскільки це напрям діяльності направлений на соціальну адаптацію самих засуджених, на те, аби повернути в суспільство «соціально здорову» особу,

підготовлену до умов життя, які існують в суспільстві; забезпечити його необхідним для нормальної життєдіяльності (роботою, житлом тощо).

Теоретично охарактеризована підготовка засуджених до виходу з місць позбавлення волі. Вона базується на кропіткій роботі у системі заходів щодо попереднього вирішення питань трудового і побутового пристрою засуджених, які передбачають їх психологічну, етичну, правову підготовку, ефективне надання безпосередньої допомоги у відновленні та розвитку соціально корисних зв'язків засуджених. Основним із базових питань у підготовці людей до ре соціалізації є вирішення питань їх трудового і побутового пристрою після від'їзду з місць покарання.

Проаналізовано, що у пенітенціарних системах країн Європи основними засобами, що сприяють ресоціалізації злочинців, вважаються загальноосвітнє і професійне навчання, програми психологічної підтримки, а також продуктивна праця. У більшості країн акцентується увага саме на соціальній роботі із засудженими, оскільки засуджені мають повернутися до суспільства таким чином, щоб це було як найлегше для них, а також найменш обтяжливо для рідних, громади та держави. Для цього необхідно виконати низку питань, а саме де жити, що їсти, з ким спілкуватися.

Запропоновано інноваційні методики ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі: зміна соціального середовища та працевлаштування; соціально-психологічна терапія; професійна орієнтація.

Проаналізовано результати дослідження таких психологічних характеристик, як креативності та мотиваційної сфери особистості людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі. Рівень невербальної креативності досліджених нами респондентів (за індексом оригінальності) має показники нижче середнього (18%). Однак для його оцінки важливіше значення має індекс унікальності: результат індексу унікальності (72%), дозволяє стверджувати, що створення унікального продукту діяльності можливе для всіх опитуваних. Унікальність цієї категорії людей має високі показники, що говорить про наявність творчих здібностей у досліджених особистостей.

Порівнянно з іншими дослідженими мотивами, мотив досягнення має найважливіше значення в навчальній діяльності серед всіх досліджених (58%). Це дає можливість зробити якісну інтерпретацію того, що провідною мотивацією для опитуваних є внутрішня, в тому числі й мотивація досягнення, що надає ресоціалізації засуджених більше шансів на успішне та ефективне втілення.

Отже, соціальна ресоціалізація осіб перед звільненням з місць позбавлення волі в даний час є актуальною так як саме це питання стає гострою проблемою для людей які готуються вийти з місць позбавлення волі.

Визнана традиційна сфера надання соціальних послуг особам, звільненим із місць позбавлення волі, потребує подальшого інноваційного структурно-організаційного оформлення й законодавчого врегулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Градецький А. В. Соціальна адаптація засуджених до позбавлення волі, колишніх суддів та співробітників правоохоронних органів. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. Запоріжжя: ЗЮІ. 2010. №1. С. 186-193.
2. Градецький А.В. *Освіта як засіб виправлення засуджених Держава та регіони. Серія «Право»*. 2015. №1. С. 51-55.
3. Гусак А. Ресоціалізація неповнолітніх, засуджених за вчинення насильницьких злочинів, в умовах позбавлення волі: кримінологічний аспект: монографія. Луцьк : Вид-во Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2013. 202 с.
4. Денисова М.О. Соціальна робота у пенітенціарній системі. Київ : 2010. №33. С.145-152. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedaim/lexts/2010_5Z036.pdf.
5. Деружинин В.Н. Психология общих способностей. 3-е изд. СПб.: Питер, 2007.368 с.
6. Європейські пенітенціарні правила [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. 2006. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_032.
7. Завацька Л. М. Технології соціально-педагогічної роботи. Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2015. 110 С.
8. Іваньков О. І. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення захисту прав засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 16 с.
9. Інновації у вихованні та психології: професійна позиція вчителів, вихователів та психологів: тези наук.-практ. ст. репозиторію сайта ІАМЦ департаменту з актуал. питань створення вихов. та розвив. середовища в освіт. системі м. Запоріжжя / Гусак О. В. Запоріж. міська рада, Департамент освіти і науки, молоді та спорту, Інформ.- аналіт. метод. центр. - Запоріжжя : ЛПС, 2015. - 63 с.

10. Кабаченко Н. Радикальні підходи у соціальній роботі. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2014. 252 с.
11. Капська А.Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посб. К.: Центр учбової літератури, 2017 . 232 с.
12. Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2015. 323 с.
13. Коротка історія злочинів та покарань: Дайджест-конспект із документальним та літературно-художнім супроводом. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2011. – 448 с.
14. Кожушко А. Р. Психологічні особливості засуджених до позбавлення волі жінок на етапі ресоціалізації [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 /; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2016. - 23 с.
15. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб / Автухов К.А.; за заг. ред. А.Х. Степанюка. Харків: Право, 2015.
16. Мін'юст дав старт реформі пенітенціарної системи. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. 2016. Режим доступу до ресурсу : <https://minjust.gov.ua/ua/news/48063>
17. Наливайко В. С. Кримінологічні проблеми ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. *Науковий вісник НАВСУ*. 2015. № 2. С. 135-138.
18. Наливайко В. С. Кримінологічні проблеми ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі: автореферат дисертація канд. юридичних наук: 12.00.08. НАВС України. Київ, 2000. 20 с.
19. Оксфордська історія в'язниць: практика покарання в західному суспільстві / за ред. Норвала Морріса та Девіда Ротмена: пер. з англ. Київ : Всесвіт, 2009. 560 с.
20. Права та законні інтереси засуджених до позбавлення волі в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2015. 243 с.

21. Реформа пенітенціарної системи. Мін'юст. 2016. URL : <http://www.slideshare.net/minjust/p-58095593>.

22. Соціально-виховна робота в системі основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених у виправних колоніях України середнього рівня безпеки: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Василенко Катерина Ігорівна ; Нац. акад. внутр. справ. - Київ, 2017. - 19 с.

23. Таволжанський О. В. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі / за ред. проф. В. В. Голіни і доц. Л. П. Оніки. Харків : Право, 2015. 187 с.

24. Технології соціальної роботи / Агарков О. А. та ін. Запоріжжя 2015. 487 с.

25. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва, 2002. – 398 с.

26. Харченко Т.Г. Психологічний супровід процесу ресоціалізації засуджених з вадами психічного розвитку : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.08 . Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Діагностика структури навчальної мотивації (за Фетіскіним М.П.)

ІНСТРУКЦІЯ: оціни, наскільки мають значення для тебе причини, за якими ти навчаєшся в вечірній школі. Постав у комірці „ВІДПОВІДЬ” потрібний бал:

0 балів – майже не має значення;

1 бал – частково має значення;

2 бали – помітно має значення;

4 бали – має велике значення.

	Для того, щоб мені подобався предмет, мені повинен подобатися викладач	
	Мені дуже подобається навчатися, розширювати свої знання про світ	
	Спілкуватися з друзями, з компанією більш цікавіше, ніж сидіти на заняттях і навчатися.	
	Для мене важливо отримати гарну оцінку	
	Все, що я роблю, я роблю добре – це моя позиція	
	Знання допомагають розвивати розум, його швидкість, кмітливість	
	Якщо на занятті панують недобррозичливість, надлишок суворості, в мене зникає будь-яке бажання навчатися	
	Мені цікаві тільки окремі предмети	
	Вважаю, що успіх в навчанні – одна з найважливіших умов для визнання і поваги у інших.	

0	Я відчуваю почуття задоволення, підйому, коли сам розв'язую важке завдання, вивчу важку теорію.	
1	Хочу знати якомога більше, щоб стати цікавою, культурною людиною.	
2	Гарно навчатися, не пропускати заняття – моє громадянське зобов'язання на даному етапі мого життя	
3	На занятті не люблю відволікатися і розмовляти тому, що для мене важливо зрозуміти пояснення викладача, правильно відповісти на його запитання	
4	Я дуже чуттєва(вий) до похвали викладача за мої навчальні успіхи	
5	Навчаюсь добре, так як завжди намагаюсь бути серед кращих	
6	Я багато читаю книг (з історії, спорту, природі тощо), крім підручників	
7	Навчання в моєму віці – найголовніша справа.	

Ключ

<i>Мотиви</i>	<i>Номера відповідей</i>
Пізнавальні	2 , 9, 15
Комунікативні	3, 10, 16
Емоційні	1, 8, 21
Саморозвитку	6, 13, 19
Позиція студента	7, 14, 20
Досягнення	5, 12, 18
Зовнішні (похвала, покарання)	4,11, 17

Ім'я _____

Вік _____

Стать _____

ІНСТРУКЦІЯ: перед вами бланк з намальованими картинками. Вам необхідно домалювати їх. Домальовувати можна все що завгодно. Після завершення малюнку необхідно дати йому назву і підписати знизу в комірці.

